S. PETRI ENCRATITÆ

AD

ILLUSTREM ABBATEM BERGENSEM

DE

CONCUBINATU

EPISTOLA.

Trajecti ad Rhenum. Anno 1713.

WELLCOME
LIBRARY
INSTITUTE

Illuſtris & maxime reverende Domine Abbas!

SI quis unquam fuerit, illuſtris Domine Abbas, cui ſcribere de materia præſenti & communicare meam ſententiam maluerim, ſane præ reliquis Te putavi eligendum, eo quod & purioris doctrinæ eruditio, & vitæ intemeratæ conſuetudo Eccleſiæ & omnibus bonis te hactenus commendarunt admodum. Ita enim tuæ doctrinæ poſitiones comparatæ ſunt, ut Theologia efficax mihi ſemper fuerit viſa in iſtis latere, quippe quæ ab analogia fidei non diſcrepat, ſed ad eam quadrat & ſolidam theoriam inculcat, & vitam rite tranſigendam cum ipſa fide, quatenus ſalvifica eſt, præſcribit, & commendat; Sic quoque tua eſt vivendi ratio, ut religioſa

possit omnibus dici, & quæ fidelibus se admodum probat, & quæ ab ipsis forte alias a te dissentientibus non potest unquam improbari, quare spes me omnimoda fovet, fore, ut has lineas benigno vultu, hoc est, absque ullo odio personarum suscipias, & cum labi tibi videar modeste, ac cum amore corrigas, si dissentire tantum, legas ac relegas, dispungas quoque nonnulla, ubique vero bonæ fidei calamum agnoscas, nec desinas me amare, quamvis incognitum, cum vel binis saltem vicibus tecum colloquendi in transitu per vestram civitatem licentia mihi fuerit.

§. I.

Noli autem statim ab initio odisse nomen Encratitarum, vel abhorrere ab illo; scis enim, ubi nos sine dubio noveris, rigorem purioris vitæ nos vocasse ad emendationem eorum, quæ primis ab initio Christianismi seculis quoad concubitum, vel justum, vel injustum, seu minus privilegiatum consueverint in Ecclesia doceri, nec enim incognita tibi est injusta Nicolaitarum sententia, qui se adplicabant, & esui earum rerum, quæ Diis fuerant consecratæ, & quæ cum illo conjuncta erat, fornicationi, ac reliquis actibus impuritatis, adeo ut nec erubuerint religioni cuidam adscribere actus carnales extra matrimonium, gentili computandi & æstimandi ratione, ubi tamen nego cum Clemente Alexandrino, *Eusebio*, & Theodorito, istum Nicolaum, *Diaconum Ecclesiæ*, cujus in *Actis Apostolo*-rum

rum cap. 6, fit mentio, autorem fuisse istius sectæ, de qua diximus; quamquam Epiphanius illud videtur asserere. Adversus vero impudicas istius Sectæ sententias Tatianus non poterat non sequenti seculo secundo egregie pugnare, & admodum dissentire vid. Irenæus, Clemens Alexandr. Euseb. & alii; ita, ut Encratitarum nomen quasi *abstinentium* deinceps usu venerit, post eum vero consentiebant eatenus Severus & ejus asseclæ, Montanus, Tertullianus & alii, unde deinceps nomen Tertullianistarum, Tascodrugitarum, Montanistarum, vid. Epiphanius, Theodoritus Philastrius &c. Sicuti vero errorem Nicolaitarum & aliorum ab initio fugere difficile fuerat, ob incognitum valde & admodum obscurum connubiorum jus, ex legibus civilibus, observantiisque Legum Græcarum & Romanarum non leviter obumbratum & tum temporis, si ulla unquam tempestate, multis ambiguitatibus obvelatum, cujus causam videbis deinceps, ita non est existimandum, nostram Encratitarum disciplinam ad alterum extremum devenisse, nihil enim volumus, nisi quod tanta beneficia & admodum quidem exorbitantia non sint adfingenda connubio, ac si omnis concubitus in isto sit eodem jure privilegiatus, & eadem consecratione complexus, hoc enim, quid sibi velit, si rite perpendatur, proh Deum immortalem, quanta peccata manerent intacta, quæ extra matrimonium vix committuntur; Crede mihi, mi Pater, hanc thesin mereri accuratam quandam indaginem, & si qua hæresis subest, in cuncta concubitus materia, admitti sane ab illis, qui & in matrimonio nolunt servare vas suum in honore & timore, domesticæ Veneris privilegiatæ beneficio securi,

§. II.

Cum igitur viderem Te ac illustrem Collegam tuum Directorem Academiæ vestræ disputare utrumque contra concubinatum, & quidem hunc in particulari Dissertatione præcipue §. 27. & in fine, te vero in integra Dissertatione, & quidem formato hoc Controversiæ statu, annon Concubinatus ab optimo Salvatore nostro & Apostolis fuerit prohibitus, sane quoad tuam dissertationem, & tradendi modum, liceat cum pace & venia tua, Vir illustris, & sub respectu tibi reverenter debito, deprehendisse, & adhuc observare, quod jura con-

nubiorum istius tempestatis, de qua prohibitionem postulas, non videantur apprime investigata, quanquam quæstiones Juridicæ te nec adeo tangunt, hæc enim, si factum fuisset, vix posset quæstio moveri, & in mentem cuidam venire, an concubinatus a Christianis primi Seculi fuerit damnatus, nam nec ulla disparitas vel similitudo differentiæ fuit inter concubinatum istius temporis & verum matrimonium, intuitu Christianismi, sepositis legibus Civilibus, id quod ipsum jus & historia Ecclesiæ docet, & apparebit ex sequentibus. Licet igitur illustris Dominus Thomasius admodum erudite de seculo in seculum concubinatus historiam delineaverit, non potuit tamen impedire, & quodammodo dedit occasionem, ut post ipsius doctrinam, & ex illa, significarentur duæ diversitatis egregiæ notæ & characteres, nempe deficiens in concubinatu *affectio maritalis*, & *indissolubilitas*, ac intuitu horum deficientium requisitorum differentia a matrimonio. At vero, si unquam possit monstrari ingenua diversitas, & quæ quidem hac dissertatione non tollatur, damno & rejicio concubinatum istius ævi, sin minus, quare disputamus frustra & formamus rem illicitam præter necessitatem & sui existentiam, cumprimis, ubi rerum vetitarum figmentum majori cum prudentia vitandum, quam licitarum, nititur enim depravatum Seculum in vetiti concupiscentiam; Tota vero res nostra cum sit depromenda & existimanda e solis principiis juris nostri & historiæ ecclesiasticæ, ut formato conceptu distincto appareat, an tangat & incurrat sanioris theologiæ prohibitionem, cum sileat juxta tuam confessionem, *expressa* lex divina, dolendum statim est ab initio, quod in jure ecclesiastico & idem civili tot & tanta volumina edantur quotidie, desideretur tamen ad hanc usque horam sicuti historia Juris Commerciorum & Testamentorum, ita inprimis quoque historia juris connubiorum, in quibus tamen consistit totius jurisprudentiæ nostræ basis & fundamentum, quamvis enim jus civitatis Romanæ, eatenus non videatur ad nos translatum, certum tamen est, conclusiones innumeras ex isto jure profluentes in nostrum esse redactas, & adeo subtili sepulchro latere ut nil nisi contradictiones ex commentariis nostris ad minimum plurimis ad nos potuerint redundare.

§. III.

§. III.

Cumque difficilia sint præsenti huic tractationi acquirenda genuina subsidia, atque ut appareat & Tibi, Reverendissime Abbas, constet, ac reddatur ratio; ex quibus fontibus hausta sit præsens doctrina, videamus de autoribus partim ab aliis in medium prolatis, & examinetur deinceps mea opinio quoad supplementum omnium, quibus hac de re evolvere methodum, & rationem tractandi placuerit, idque eo magis, cum valde sit necessarium, in tanta obscuritate quærere faces; Ipse autem, quem forte putas a Te dissentire Dn. Thomasius, alibi paucos quosdam autores, plures Joh. Alb. Fabricius, & alii commendarunt, ex quibus eruenda sit intricata hæc res; & sunt quidem potiores ac præ reliquis eligendi, Barnabas Brissonius, ut & Antonius & Franciscus Hottomannus, item Casalius *de ritu nuptiarum*, Albericus Gentilis, Tiraquellus *de jure connubiali*, Sagittarius quoque *in spicilegio de ritibus veterum nuptialibus* & porro quoad ritus Caspar. Calvoer & Joach Hildebrandus, sicuti de Hebræis Seldenus & Buxdorffius *in exercit. de sponsalibus & divortiis Hebraeorum*, de benedictione sacerdot. Pfannerus, Tertullianus *de pudicitia* & infiniti alii, quos examinare alia vice satagam. Ex his vero omnibus plenarie doctrinam nostram evolvi feliciter non posse existimaverim, præcipue cum nemo una serie jura matrimoniorum tam apud Gentiles, quam Christianos observata, junctis ritualibus & *exinde profluentibus conclusionibus & principiis juris*, respexerit; unde præter superius allegatos & alios apud Fabricium inveniendos evolvendi sunt, Cicero, Dyonisius Halicarn. Plutarchus, Gellius & omnino classici auctores, cum optimis quibuscunque Commentatoribus & quidem in indice sub vocibus: *Confarreatio, Coemtio, connubium, matrimonium, contubernium, concubinatus, divortium, dos, matrona pellex. familia, adulterium, instrumenta dotalia & tabulæ, mater familias, deductio in domum &c.* ex novioribus videndi in commentario & indice Græviano ac Gronoviano, omnino quoque Rosinus, & potissimum autores ritualium quo pertinent egregie, quæ nuper tradidit amicus noster integerrimus & conterraneus Dn. Nieupoort, quibus cum novo Testamento & S. Codice addendi Eusebius, Tertull. Chrysostomus & reliqui Patres, bibliotheca quoque Patrum, & ex novioribus Hospinianus

nianus *de ortu monachatus*, Hildebrandus, & Casparus Calvöer sub vocibus: *matrimonium, concubina, soror, extranea mulier*, συνεισακτοι, junctis quibusdam jam antea citatis vocabulis, soleo & ego adhibere Grammaticos & Lexiographos, Cellarium, Rhodiginum in lection. antiqu. Brissonium de V. S. Hoffmannum & alios; neque aliter potui tanta adhibita opera, & ut plurimum frustra quærendo, tam confusas traditiones, *& theses utplurimum sibi contradicentes* in luculentam erigere consonantiam, prius quam omnia conferrem & legitime cum analogia Juris & fidei communicarem & sic tandem firmam thesin statuerem. Atque adeo ita mihi nunc videor in doctrina matrimoniali firmatus, ut vix contradictio in animo mihi supersit, licet forte non valeam ita me explicare & proferre mentem, ut reliquis idem appareat, plura tamen tradenda constitui in elaboranda quadam Historia Juris Connubiorum reliquis, qui rectius gesserint, vicem meam facillime traditurus.

§. IV.

Quibus ita generaliter cognitis, illud adhuc erit præprimis supponendum, & monendum in antecedentibus, quod non sit sermo de concubinatu quoad conceptum hodiernum, admodum falsum, ubi abusive sumitur pro actu quodam illicito, & specie fornicationis, ita ut concubina hodierna & meretrix, differant sicuti lardum & caro suilla, nam prouti firmiter sum persuasus, concubinatum in genuino conceptu quatenus in legibus & a Patribus Ecclesiæ traditur, & ad explicanda jura connubiorum quam maxime *debet* & intelligi, & tradi, unum idemque esse *intuitu licitæ conjunctionis* cum vero matrimonio, exceptis quibusdam effectibus *mere civilibus*, ita *hodie* communis Dd. & Juris interpretum est sententia, quod omnis omnino concubitus, extra præcedentem copulam Sacerdotalem, sit actus illicitus, & quidem præcipue loquor de personis privatis, nam leges Civiles, ad quarum congruam explicationem potissimum respicimus, ac tolli eatenus doctrinam de concubinatu non posse monemus, ad Principes & Illustres non spectant, inde controversiam quoad hos superiores relinquimus intactam, optime gnari, quod longe aliis argumentis eatenus sit disputandum, si igitur vel minimum scandali posset latere sub hac materia, dolerem tra-

ctatio,

ſtationem, quam tamen nec Huberus, nec alii JCtorum præterierunt; at vero illud eſt dolendum, quod vocabula non proprie, non genuine intelligantur & prima vice capiantur absque fictione ſcandali, diſputamus enim de adulterio & Sodomia, non ſtatim horremus nomina, qui contra pravos errores diſputat, non poteſt omittere terminos, minime vero omnium hiſtoriam, antiquitatem & ita diverſitatem; eſto, quod concubinatus moralitasque eum prohibendi ſupponat leges potiſſimum ordinis; quid inde annon leges ordinis ſunt etiam leges in conſcientia obligatoriæ? Sane nec Chriſtus, nec Apoſtoli, legem civilem *ideo* vel mutarunt vel aliquid adjecerunt; ſed gloriam mundi & civilem diſpoſitionem, præprimis etiam quoad civiles effectus connubii, qui unicam fere matrimoniorum differentiæ formalem eſſentiam conſtituebant, ſuo loco reliquerunt.

§. V.

Ante omnia itaque e medio tollendum primum illud falſum, quod communiter a juſta hujus rei tractatione homines JCtos avertit, putant; nimirum actus carnis in matrimonio admiſſos & concubitum privilegiatum ita mediante jure connubiorum ſacrificari, & quaſi legitimari, ut etiam *ad* ſcortationem, non tantum *ob* iſtam matrimonium introductum plurimis videatur; quanquam vel maxime artificium illud ſtudetur celari. Sane quicquid extra procreationem ſobolis & intentionem illius fit, vel fieri poſſet, eſt & manet impuritas animi naturalis & nihilominus fieri impune, nemo dubitat jurium interpres, nemo ſuadet Theologus pœnam eſſe ſtatuendam, & hoc eſt, quod Encratitæ noſtri olim docuerunt potiſſimum; quanquam a DD. Eccleſiæ nonnullis ipſis imputatur, quod ſenſerint, ipſum matrimonium eſſe impuritatem; quo facto, immunditiem externam & internam animi & corporis, non potuiſſent non confundere. Ego vero exiſtimo putaſſe eos, non omnem animi impuritatem tolli ſolo mediante matrimonio; & ita abſtrahere & eatenus abſtinere, melius eſſe. ſi aliter conſtet: ego illis neutiquam ſubſcribo; at in ipſa apologia Auguſtanæ confeſſionis ipſis quædam defeſſio applicata videtur, interpretes vero rerum theologicarum vel odio Sectarum, vel præjudicio præcipitantiæ, poſt neglectam accuratiorem indaginem, re non ſatis percepta, judicant aliud. Quantum

tum autem ſcandalum in foro ſoli & cœleſti judicio oriatur medianti-bus matrimonii exceſſibus, & quod ibi ad minimum alia ratione quam fornicatio non tractentur, neque privilegium iſtius connubii jurium *eatenus* conſideretur, tu poteris, clariſſime Vir, præ reliquis judicare, qui notoria caſtitate & cœlibatu per omnem famam puriſſimo hactenus duxiſti vitam, nec dubito fore, ut autoritate tui conſenſus firmentur in hac theſi alii, cujus rei effectus in vita chriſtiana poſſet præcipue conſiſtere in eo, ut poſt ejus cognitionem & approbationem ſufficientem abſtraherent communiter homines ab errore recepto in matrimonii ſeptis, & parietibus privatis, quod nempe ibi omnia liceant; ut adeo ſequentia non facile evitentur peccata (1) concubitus fruſtra iteratus & inde profluens (2) acquiſitio habitus in cauſis libidinoſis ita, ut conſuetudo fiat altera ipſa natura, unde diſcurſus illicitus & alii effectus ex naturali habitu oriundi, deinceps (3) ſpiritualis ſuperbia, contemtus, & immiſericordia intuitu illorum, qui extra matrimonium leviter labuntur ſine conſuetudine libidinis, ita ut talis peccator vix ac ne vix quidem tantum concupiſcat in anno, quantum iſti ſuperbi quotidie, eſt enim indoles ambitioſorum & avarorum inprimis, ut nocte ſibi ſacra ſatis & ad abuſum in carne volutati, ſequenti die nihil videantur odiſſe magis, quam rem carnalem, ita ut & vocabula horreant, & ob illa quoque alios contemnant, porro (4) ſequitur ex hoc errore abſtinentia a precibus pro corde puro, nec nimis carnali in cujus peccati omisſionis vicem ſurrogamus intuitu illorum, qui vel preces eſſe remedium naturale non aſſequuntur, vel malunt cauſas naturales medio naturali tolli, vitium nimiorum alimentorum, quæ corpori capiuntur, Bachi & Cereris adoratione ne frigeſcant in matrimonio, quod vitium utplurimum amat Senectus unde (5) conſequitur humidi radicalis proſtitutio & mortis naturalis acceleratio.

§. VI.

Ex hiſce igitur dictis noſtræ Tractationis utilitas de ſe ipſa ſtatim patefit, quidni ex eo, quod jam obiter monuimus antea, non poſſe nimirum doctrinam & jura connubiorum ex ipſis legibus civilibus, Canonicis, Eccleſiaſticis, ritualibus, Patribus, Theologis, & primitivæ Eccleſiæ fundamentis percipi, vel umbra ejus adinveniri, niſi præter

con-

conjugium stricte dictum reliquæ conjunctiones licitæ, & concubitus cœlesti quadem *dispensatione* privilegiatus probe investigentur, sicuti ex sequentibus apparebit ulteriori quadam cura, ut vero constet ante omnia de statu causæ & qua de re differam in præsenti, unica mihi formanda videtur quæstio, an nempe concubinatus differat a matrimonio & vero conjugio in foro Soli tantum, an etiam in Foro Poli, an saltem, quoad effectus civiles, an vero Theologice quoque, quoad effectus Christianismi & conscientiam intuitu prohibitionis divinæ vel quod Tu, Illustris Vir, maluisti, an fuerit concubinatus ab optimo Salvatore & ipsis Apostolis tacite & latenter prohibitus, nam quod expresse illud non factum, nec Tu diffiteris. De quo statu causæ ut adæquate & fundamentaliter ex ipsis antiquitatibus & rei veritate disseratur, supponendum præprimis est, tempore Christi & Apostolorum quinque potissimum fuisse genera liciti matrimonii seu potius conjunctionis. Primum erat connubium in specie ita dictum, cum omni effectu civili, de quo deinceps, quod stilo Romano tum temporis potissimum usitato & in effectu cum juribus Hebræorum & Græcorum coincidente latebat sub matrimonio per coëmtionem; Secundo connubium minus perfectum, nempe quoad omnes effectus Civiles, quod describi potest per matrimonium, per confarreationem & usum. Tertio vero concubinatus, de quo loquimur, & quarto contubernium servorum, quibus quinto accedebat in N. T. Sororia appellatio, & hinc deinceps super additum matrimonium per copulam Sacerdotalem, de quibus omnibus quædam præoccupasse juvabit.

§. VII.

Et antequam quidem de nuptiis per coëmtionem disseram, vel duo verba illustrationis causa de jure Civitatis Romanorum in genere communicanda venient, nimirum solis Civibus Romanis, & illis, quibus deinceps illud communicabatur, competebat Civitatis Jus, consistens in his tribus, jure nempe connubiorum, Testamentorum & commerciorum, nec enim testamenta quilibet condere poterat, nec quamcunque rem, commercii jure, sibi comparare, nec uxorem habere, nempe cum effectu Civili; Ut itaque quoad jura commerciorum publice constaret, an ista res, quæ in mancipio seu dominio Civium tantum esse poterat, veluti immobilia, fundus Italicus, tum quæ be-

stiarum numero erant, ut boves, muli, equi, asini, non vero elephanti & cameli, quamvis collo dorsove domentur; uno verbo res mancipi de cive in civem & non in alium transferentur, ac facili negotio vindicari quoque possent, (quare nostri JCti inepte vindicationem nobis difficilem retineant) præsto erat actus publicus mancipationis, quam solennem traditionem possemus vocare, qua mediante, omnis res mancipa-retur, seu veniret in manum & potestatem alterius civis, præsentibus quinque testibus; Civibus æque Romanis libripende & Familiæ emtore & sic quoque transferebantur res per ultimam voluntatem, ut omnia præsentia & futura bona, per minimam rem, tanquam per signum, ficta tali venditione, & traditione seu mancipatione in heredem futurum, qui præsens erat, transferrentur, postea vero, cum vota captandæ mortis intercederent, præstabat locum heredis Familiæ emptor, cui omnis res mancipabatur, ut post mortem Testatoris heredi, in tabulis scripto, restitueret; quare in continenti fluit post istum actum traditionis neminem ab intestato aliquid potuisse amplius capere, cum heres ex mancipatione jam haberet omnium rerum *quasi traditarum* jus quæsitum, & hoc est, quod Romani ex natura negotii dicebant, neminem posse pro parte testatum & pro parte intestatum decedere, cujus rei rationem nostri JCti alii frustra quærunt, alii dari negant, ipsam vero thesin æque inepte retinent. Apostoli vero & Christiani primævi seculi tacebant ad hæc omnia, nec dolebant alios præ aliis, in acquirendis rebus mundanis, prærogativas sibi vindicare; plane Tertullianus fideicommissis illudi Testamentis statuebat, cum Imperator Augustus & reliqui mallent æquitatis regulas, mediantibus fideicommissis, omnibus hominibus communes reddere, & quoad valorem ultimarum voluntatum indeterminatum communicare, & ita per indirectum tollere insanas regulas Status Romani præcedentis, turbulenti & popularis.

§. VIII.

His itaque præmissis ad connexionem & argumentum dicendorum redeamus & supponendum quidem est pro invincibili Veritate, quod, sicuti reliqua jura Civitatis habebant formam solennem ritumque, maxime vero traditionem limitatam pro fundamento, ut res legitime veniret in manum alterius, ita sine dubio quoque in matrimonio i-

dem

dem obtinuerit; & hujus gratia nuptiæ fiebant per coëmtionem, hoc est, imaginariam emtionem & venditionem, adhibitis, dicis causa, quibusdam nummis, & sic mulier veniebat in manum potestatemque Viri, sicuti notum est ex Plutarcho, Macrobio, Juvenali, Gellio aliisque quos allegant ex novioribus Cælius Rhodiginus, Rosinus, & in specie Clarissimus Nieuport, Sect. 6. cap. 4. per tot. ac alii plures; solennitates vero breviter hæ erant, ut Vir scitaretur, an sibi mulier esse materfamilias vellet, quæ respondebat, velle; Mulier item sic, an sibi Vir esse Paterfamilias vellet, qui respondebat, velle; Itaque in viri manu mulier conveniebat, eratque viro materfamilias loco filiæ. Inde Gellius; *in cujus manu Mancipioque alia matrimonii causa foret*. vid. Rhodiginus lib. 28. cap. 17. Atque adeo, postquam ita facta fuisset mulier materfamilias, istud matrimonium per coëmtionem ultro sequebantur omnes effectus Legitimi connubii *civiles*, qui consistebant in juribus dotium, donationis propter nuptias, patriæ potestatis, adoptionis, emancipationis, matris familias & reliquis omnibus, quæ sub jure personarum hodie traduntur, atque conclusiones ex antiquis legibus retinentur, postquam longe alia divisio a Triboniano introducta, nempe in Jus personarum, Rerum & actionum. Neque vero, quod statum Causæ turbet, credendum, jura Hebræorum, Græcorumque in effectu alia fuisse & benigniora, intuitu juris Connubiorum, atque forte arbitrandum *ad speciem Commercii* veras & genuinas nuptias Civiles apud Hebræos Græcosque non pertinuisse, quamvis enim solennitates in manum potestatemque sumendi uxorem non semper convenirent, crederem tamen duriora adhuc *eatenus* Hebræorum jura esse & vel maxime Romana præ reliquis omnibus benignissima; simul atque enim Judæi per assumtionem in fœdus Judaicum fierent Proselyti & ex istis Israelitæ, indipiscebantur Jus civitatis, sacrorum, *Connubii*, Magistratus, & reliqua. vid. Calovii *in capite de effectu baptismi lib. I. Ritual. Eccles. Sect. 2. c. 35. §. 4. 5. 6. seq.* quam dura vero fuerint jura Connubiorum & divortiorum ex sacro Codice constat.

§. IX.

Ab hoc vero matrimonio per coëmtionem differebat matrimonium per Confarreationem & usum, usu autem contrahebatur il-

lud, cum mulier integro anno & continuo cum viro fuisset ex sola causa & intentione matrimonii, & *hæc quidem* uxor a concubina vix differebat, nam quod communiter adserunt præsumi nuptias ex persona libera & honesta, secus vero in concubinatu, hoc vix quadrat ad evidentiam istius status, & committitur confusio *hujus* matrimonii cum *priori*, cum præsumtio cedat veritati & concubina etiam posset esse persona honesta in sensu communi, honestas vero tum temporis sumebatur ex communicatione Jurium Familiæ, ut fieret materfamilias, non vero ex honestate vivendi quoad mores, sicuti dicetur deinceps, atque adeo matrimonium per usum erat adinstar usu capionis, intuitu rerum in commercio, sicuti coëmtio erat loco legitimi Tituli emtionis, quamvis cum egregia differentia. Per confarreationem autem matrimonium introductum a Pontificibus Romanis, qui instar hodierni Cleri papalis & antichristiani omnibus modis in statu Romano ambibant brachium seculare, ut sub prætextu rerum sacrarum inirent dispositionem actuum mundanorum & Judicialium, sicuti ex Jure notum est, quod actus pietatis, ut adoptionis, & alii peracti etiam fuerint coram pontificibus Gentilibus, Confarreatio autem fiebat solemni sacrificio, adhibito farre (jurarem, pro Pontifice, loco accidentium, ut nostro stilo uti liceat), & ita præsente Pontifice consumebantur nuptiæ, sicuti etiam dissolvebantur per diffarreationem, erat autem vetus, diuque consuetum antiquis Romanis alimentum farris, prouti Græci hordeum vetustissimam putabant frugem, cujus in Sacris primitias dabant, οὐλὰς vocantes, de cujus rei solennitatibus vid. Festus & Boëtius citati a Rhodigino dict. cap. 17. qui etiam in sequentibus probat, quod res est, nempe quod *hæc* solummodo *materfamilias* fuerit, quæ in manum *per coëmtionem* venerat, quæ *usu* aut *farre minime*; sicuti vero omnis effectus veri matrimonii ad jura patris & matrisfamilias recurrebant, ita non erat difficile arbitratu, quænam fuerit inter hanc uxorem confarreatam & concubinam differentia, nempe quoad entia sacra & profana, adhibitionem consecrationis Gentilis & consensum tantum civilem de consuetudine vitæ, *quoad conceptum Flaminum* & Flaminibus addictorum & *reliquorum* hominum absque præjudiciis. An recte vero a nonnullis comparari possit cum illa confarreatione nostra benedictio sacerdotalis, ita

ut

ut ſacram confarreationem appellent, de eo valde dubito, ſicuti firmiter ſim perſuaſus, omnem conſecrationis vocem ſapere Gentilismum, nec debere hodie ferri vel tolerari vid. præterea de confarreatione Lipſium ad Tacit. IV. Annal. 16. Quamvis vero poſſet opponi a ſola methodo Romanorum non poſſe deſumi argumentum ad conſuetudinem communem temporis Chriſti & Apoſtolorum, nihilominus tamen ſalva res eſt, cum ſolum ſecundarium matrimonium hac ratione delineetur, licet methodus inter alias Gentes differat, quibus præſto erant permulti hominum, qui non poterant uti jure patris familias & reliqua Civitatis prærogativa, nec tamen poterant uti, interea vero abſtrahendo a juribus Civitatis jure naturali erat unum idemque matrimonium.

§. X.

Sequitur Contubernium Servorum, nam de Concubinatu dicetur ultimo loco, ut in una ſane maneamus, ſicuti verò diverſitates quoad jura Concubiorum, quam maxime erant, tum temporis neceſſariæ, ne alii, qui jus Civitatis dicto modo non habebant, præcluderentur jure licitè coëundi, quanquam legale matrimonium inire non poterant, ita ſane præprimis fuiſſent ſervi miſerrimi omnium, quum nulla jura proprie haberent, & ridiculum fuiſſet dicere uxorem ſervi, quamvis ego perſuadear valde, ſicuti multas concubinas, quarum vox non erat honeſta, nempe quoad effectus Civiles, ita etiam per multas contubernales ſervorum, quarum appellatio necquicquam honeſtatis comprehendebat, in noſtro, & hodierno honeſtatis ſeu vivendi pudoris ſenſu honeſtiſſimas appellandas præ juſtis uxoribus aliis, notum enim eſt ex ipſa Hiſtoria & antiquitate, opifices & mercatores, alteriusque diverſæ conditionis fuiſſe ſervos, non ſemper viles homines, quis verò crederet honeſtam iſtam mercatoris ſeu opificis uxorem, ſeu contubernalem pro mera meretrice per ſe, quoad vivendi rationem fuiſſe habendam, ſane ego firmiter credo, varias imo multas contubernales caſtiori vitæ operam dediſſe, quam aliis juſtas & legitimas matres famias, nihilominus tamen extra omne dubium eſt poſitum, contubernalem deterioris fuiſſe conditionis, quoad gradus civilis honeſtatis, quam concubinam, atqui nec adulterii poterat accuſari contubernalis ob violatum

 contu-

contubernium per expressam l. 23. C. ad Leg. Jul. de adult. *& ita* dimittendi licentia omnimoda permittebatur, nec reliqua jura, vel delicta, quoad matrimonium ad servos erant applicabilia, quamvis æque crediderim, ideo quia accusatio publica & poena L. Juliæ non quadrabat ad servos, sicuti nulla alia lex de matrimonio lata, lex enim Julia & Papia, lex Pap'a Poppæa pertinebant ad Cives, non tamen sequi, laudabilem fuisse violationem contubernii, nulloque vigore dignam, contuternalis derelictionem, sane remanebant, pudor, immisericordia, levitas animi, & omissio virtutum, quas nos Christianas vocamus, uti de dissolubilitate in genere sequetur deinceps.

§. XI.

A verò, quoad servos, quid ait scriptura? Detrudatur serva cum filio & ejiciatur, nam non debet filius servæ hereditatem capere adversus filium personæ liberæ, nonne igitur & ibi improbatur illegitima conjunctio servorum, Respondeo distinguendo, sicuti per totam hanc materiam, inter effectus Civiles matrimonii, seu conjunctionis, & conjunctionem ipsam, & ejus moralitatem; sicuti igitur Christus & Apostoli non erant novi legis latores, ita jura Civitatis & effetus Civiles suo loco relinquebant, nec addebant aliquid, nec detrahebant; ita etiam in hoc simili pro filiatione & hereditate regni coelorum in medium allato, statuitur potius & firmatur ipsa differentia inter hereditatem filii servæ & filii liberæ, ceu effectum genuinum legalitatis matrimonii, seu conjunctionis *ad effectum familiæ*, nec dicitur, quod filius Servæ sit peccaminosa conjunctione & concubitu progenitus, sed saltem quod non debeat hereditatem capere, distinguitur igitur expresse inter matrimonium Servorum & liberorum hominum quoad effectum Civilem, quoniam hereditas ex filiatione unice procedit, supposita fictione unitatis in familia, Juribus Civilibus, ob solum caput familiæ considerandum, præscripta, atque adeò status Servorum non improbatur, sed approbatur, vel potius suo loco relinquitur, sicuti sæpius de liberis & servis in Sacro Codice statuitur; alias enim disputaret scriptura non contra Servos, sed adversus homines liberos, & Servorum Dominos, quippe Servis à statu connubiorum legitimorum præter suam culpam præclusis, quam maxime, contubernia servorum frequen-

quentia expetentes, ob acquisitionem servorum *per nativitatem*, nullum igitur est dubium, quin servorum jura, quoad conjunctionem in contubernio retinuerint Apostoli, nec unquam contra illa disputaverint, cum adversus jura libertatis non potuisset servis meliori connubio consultum iri, & quamvis possit objici, exclusionem servorum â legitimo matrimonio potuisse approbari quoad effectus Civiles, inprimis quoad successionem, sicuti salvo Christianismo potest admitti & approbari ipsa paupertas, inde tamen non sequi, quod in ipso contubernio non potuerit servari affectio maritalis indissolubilitas, at verò, si fuisset unquam intentio reformandi adversus jura Dominorum, leges Civiles, & universam totius mundi, de contubernio Servorum consuetudinem, sane fuisset operæ pretium, nec ullà ratione potest præsumi adeò plenarium in re tam ardua silentium, sed verò neutiquam & nullo unquam tempore matrimonia fuêre indistinctè indissolubilia, & adeó non est disputandum de licentia dimittendi, sed de causis dimissionis & divortii, de quibus in se dicetur deinceps, quando de dissolubilitate concubinatûs erit dicendi locus, saltem vox divortii, intuitu contubernii, & concubinatus nec erat *adæquata*, nec omnes hi termini matrimoniales à JCtis pariter & Dd. Ecclesiæ potuissent mente concipi intuitu servorum, absque contradictione in adjecto, in specie quoad affectionem maritalem mansit tamen status Servorum ab initio Christianismi, ut non tantùm in ipso dicto scripturæ allegato de ejectione filii Servæ & exclusione ab hereditate, expressis verbis separatæ sint nuptiæ Civium & liberorum hominum à conjunctione servili, ita ut filius, è concubitu servorum natus, sit exclusus à domo & omni Familia, nam Familia, & hereditas tum temporis erant unum idemque, sed & non poterat aliter, quam approbari concubitus iste extra familiam & jura familiæ, quia aliud remedium servis non erat concessum, nec poterat sine destructione totius Juris Civitatum concedi. Sane igitur qui ex antiquitate rite indagaverit, quid sibi voluerit nomen Familiæ, quid Contubernium, quid divortium, junctis aliis hujus rei infinitis Doctrinis, non mirabitur, si fatear perpetuis contradictionibus involvi Doctorum & Ecclesiæ & LL. tradita de matrimonio, multasque hodie in rebus matrimonialibus inveniri difficultates, non in se,

sed

ſed ob Doctrinam ipſam, quas tamen ſilere malo, ob animos impuros, quibus facile poteſt ſcandalum accommodari. Illud adhuc extra dubium eſt, quod ſtatus Servorum non fuerit adverſus naturam Chriſtianiſmi, quamvis quoad reguum Coelorum nullus ſit ſervus, nullus liber, ſed omnes æque habiles ad filiationem in Chriſto, attamen in regno mundano adeſt differentia, & hæc in regnis terrarum diverſorum ſtatuum diverſitas, à Chriſto idemtidem ſuo loco relinquitur, quia ipſius Gloria de hoc mundo non eſt, præterea Dd. Eccleſiæ & Imperatores Chriſtiani Doctrinam de ſervis ſeu contubernio & alias LL. retinuerunt, ac ſuas fecerunt atque ad Euſtachii hereſin connumeratur, quod ſub ſpecie pietatis ſervos à Dominis abalienare voluerit. vid. Socrat. *in Hiſt. Eccleſ. lib. 2. cap. 33.*

§. XII.

Reſtat ſororia appellatio de qua dicitur in *l. 19. C. de Epiſcop. & Cler.* his verbis; *Eum, qui probabilem ſeculo diſciplinam agit, decolorari conſortio ſororiæ appellationis non decet; Quicunque igitur cujuscunque gradus ſacerdotio fulciuntur, vel Clericatus honore cenſentur, extranearum ſibi mulierum interdicta conſortia cognoſcant, hac tantum eis facultate conceſſa, ut matres, filias, atque germanas intra Domorum ſuarum ſepta contineant* &c. Cui textui jungitur Auth. multo magis, ſequentem in modum; *multo magis ergo ceſſant eorum Conjugia, ſoli enim Cantores lectoresque nuptias contrahere permittuntur* &c. quæ probitio videtur convenire cum doctrina Concilii Ancyrani cap. 19. & exemplo Fidei Nicenæ apud Ruffinum hiſt. Eccleſ. lib. I. cap. 6. ubi num. 3. ſequentia traduntur verba; *Et ne quis Epiſcoporum cæterorumque Clericorum cum extraneis mulieribus habitet, præterquam cum matre vel ſorore, vel θεία, vel ſi quæ ſunt hujusmodi neceſſitudinum perſonæ.* Antequam verò ad explicationem propoſiti textûs & indolis ſororiæ appellationis vel etiam ſororum primitivæ Eccleſiæ progrediar, duo potiſſimum ſunt præprimis ſupponenda & præoccupanda, primò, quænam fuerit genuina ratio, quod Clericorum Connubia, quæ ab initio Chriſtianismi licita erant, poſtea in Conciliis prohibita, deinceps verò ſecundò, quod duplex ſit formandus ſororiæ appellationis conceptus, alter licitæ, alter illicitæ, illa, tam Cleris ab initio, quàm aliis Chriſtianis erat communis & per-

miſſa

missa & formabat quasi Connubium Novi Testamenti, ac quoniam forte tot requisita Juris Connubiorum apud Gentiles, intuitu Jurium Civitatis, Christianis nec communicabantur, nec placebant, vocabant suas uxores *sorores*, de quibus loquitur Apostolus, quod sibi quoque sit licitum ducere *sororem in locum uxoris*, scilicet legitimæ, apud Gentiles & ob introductas ab his leges connubiorum, quarum intuitu sorores vix aliter, quam Contubernales & concubinæ poterant venire, illicita verò sororia appellatio unicè hæc est, quando Clerici, supposita jam prohibitione, de non ducendis uxoribus, sub prætextu matrum, filiarum vel sororum, & cum figmento, ac mendacio, alias extraneas mulieres secum ducebant, unde συνείσακτοι; & quando quæstio erat, quid sibi negotii esset cum istis mulierculis, falso respondebant, esse sorores Germanas, vel alias cognatas, vel etiam, quod forte ab Historicis negligitur, aut confunditur, cum nondum ipsis essent prohibita matrimonia, sive primaria, sive secundaria, id est, sine effectu patriæ potestatis, & reliquorum Connubii Jurium, effectibus, isti clerici abstrahendo a conjunctione unius aut uxoris aut Concubinæ, meretrices & alias illaudabiles personas alebant, sub prætextu sororum germanarum aut matrum, aut etiam forte sororum, quatenus pro uxoribus sumebantur tempore adhuc liciti clericorum matrimonii, cui fuco & mendaciis obviam veniebant tot leges & Concilia, ut confusio quædam sæpe irrepserit, & vix illa possit evitari, quando de prohibitione sororiæ appellationis verba legum & Conciliorum examinantur. Quod ut ulterius appareat, videndum nunc quoque, quænam sit præter dictam genuina ratio, quod Clericis in genere matrimonia sint interdicta, alii dicunt, quia, qui se adplicavit ac dedidit servitiis Ecclesiæ, sacrisque, debeat quoque abstrahere ab actibus mundanis, ne detineatur a cultu Ecclesiæ debito, inde Cantori & aliis, laxiori servitio ecclesiæ dicatis, permissa erant matrimonia, at vero ô nobiliss. Dn. Cantor, si tanta confusio Ec-

clesiæ potuisset prævideri, ut tot & tam inutilia servitia Ecclesiæ introducerentur, ita ut non amplius constet, quid sit Ecclesia, quid Templum, sane fuisses obligatus, rem suam restituere acolutho, acoluthus Diacono, Diaconus Episcopo, Episcopus Ecclesiæ, Ecclesia se ipsam Christo, & ita sane sciret Ecclesia, cujas esset, & ita primis statim ab initio seculis, quid vero dicetur de restitutione sequentium seculorum, quid si nunc ista requireretur a Cantore usque ad Episcopum, heu! quoto gradu procederetur a Cantore ad Canonicum & Prælatum, Decanum & præpositum, sed actum est de Ecclesia, quæ nec sibi ipsi, nec Christo ante exitium mundi facile erit reddenda in sinum, & quid sane dicendum ad tibicines, fidicines, Liricines; At vero quicquid hujus sit, progredimur ad aliam rationem, quæ non desumitur ab impedimentis negotiorum secularium, sed ab ipsa quadam putativa honestate, ac si immundities quædam Veneris non deceat graves & honestos viros, pro exemplo aliorum in tanto officio constitutos, ut castitatis imaginem repræsentarent reliquis, commonstrarentque, quam facilis sit purioris castiorisque vitæ via, dummodo applicatio accedat. Alia demum ratio traditur ab aliis. vid. Calvoer in *Fissuris Sion. lib. 18. cap. 1. §. 21.* Quæ admodum verosimilis videtur, nempe quod abstinuerint Clerici in ulterius plantanda Ecclesia ab ipsis matrimoniis ad captandam benevolentiam Gentilium, qui valde Christianis accurrebant & quibus admodum inhonestus videbatur Clericorum concubitus, quoniam apud eos sancitum;

Absistat ab aris, cui tulit hesterna gaudia nocte Venus.

Unde Athaniensium Hierophantæ, & alii quoque potu cicutæ utebantur, quæ erat herba adeo venenosa, ut ejus succum bibere damnati cogerentur, quare & Socrates fertur, ejus poculo periisse. vid. Plinius. lib. 25. cap. 13, sacerdotes quoque matres Deorum Samiæ testa virilia sibi

ams

amputabant, & notæ sunt proinde Virgines Vestales, ac apud Ægyptios sacerdotes ἄγαμοι constant, quoque apud Judæos Essæi, & hodie Rabbini circa Sabbatum Venerem allio roborant.

§. XIII.

Quamvis vero hæc ultima ratio valde videatur verosimilis, non tamen credibile, Christianos sese gentilibus æquiparasse, cum illud ab ipsis prætenderent, nec potuissent in gratiam illorum rem licitam pro illicita venditare, secunda vero ratio continet flosculos tantum Oratorios, & remanet itaque indagatio veræ rationis, quæ mihi videtur prima, nempe abalienatio ab actu Ecclesiastico, per impedimenta rerum Civilium, non tamen quod itidem honsteum non sit, prout plurimi confundunt, immiscere se rei seculari & commerciis in se licitis, sed ob statum peculiarem Juris Connubiorum & inde dependentis Juris patrum familias, sine quorum præsentia nec ab ipsis, nec ab ipsorum filiis, poterat vel emtio-venditio vel alius actus exerceri, unde Jus patriæ potestatis; Notum enim est antiquis temporibus in quocunque contractu, aliisque negotiis Civilibus exercendis, non ad personas earumque consensum fuisse respectum, sed ad familias, quibus Civitas dijudicabatur, & ex quibus nemo, nisi Pater familias ad negotium, valide celebrandum admittebatur, cum itaque Clerici tantummodo essent addicti rebus Ecclesiasticis, scilicet in Ecclesia elegantiori & pedetentim more regiminis mundani ad illustriorem speciem redacta, non sane conveniebat, ut impedirentur quotidie Clerici interesse contractibus & quotidianis commerciis filiorum familias, inde *familiam* non audebant habere, licet habuisse conjunctas seu uxores, extra omne dubium sit positum, nihil igitur cessabat in legitimitate consortii Clericorum, quam effectus Civiles, manente matrimonio, alias in se non illicito, unde concludimus, sororiam appellationem fuisse aliquod permissum quidem & lici-

tum matrimonium, sed non legale, solenne & ordinarium, quia extra dubium est, soli servitio Ecclesiæ, etiam primævos uxoratos Clericos fuisse addictos, quamvis non cum effectu Civili, quoad familiam; Inde comparative & intuitu veri effectivi & legalis matrimonii vel connubii Civilis erat hæc sororia appellatio, uno verbo, nihil aliud, quam species contubernii, seu concubinatus; Quando igitur textus Codicis prohibet & interdicit Clericis istam sororiam appellationem, videtur quidem abusum sequentibus temporibus sub specie personarum conjunctarum supposita prohibitione totius matrimonii, & omnimodæ Clericorum conjunctionis introductum, quam maxime prohibitnm esse, confusionem tamen enormem tam ex istis Textibus, quam Decisione Conciliorum, quibus hi Textus fund.....ur, esse commissam inter sororiam appellationem primævam, & deinceps in Legibus Clericis tantum prohibitam, hæc enim sola illicita est, non vero illa, sed effectus Civiles solum prærumpebat, ut adeo potuerit manere contubernium permissum, ita ut hanc sororiam appellationem genuinam & ipse Apostolus probet expresse *1. Corinth. 9. v. 5.* vid. Eusebius, Hieronimus, Tertullianus, ex novioribus Hospinianus, & alii, unde mihi valde difficile videtur asserere, an & istæ & hodiernæ conjunctiones Christianorum magis accedant connubiis Romanorum, an Concubinatui, cessat enim quidem dignitatis communicandæ privaio, sed hæc consistit in effectu Civili, ubi e contrario ne vestigia, quidem adsunt jurium Connubii istius temporis, quatenus reliquis licitis conjunctionibus opponebatur, cessant enim tanta jura Familiarum, & inde proveniens *fictio unitatis*, patria potestas &c. Quod enim dissolutionem attinet, de ea dicetur deinceps, ita ut separationis argumenta pariter ad concubinatum, quam reliquam legitimam conjunctionem quadrent.

§. XIV.

§. XIV.

Consequens est, ut videamus de ipso Concubinatu, qua in *legibus Civilibus*, qua dispositione *primevæ Ecclesiæ* usitato, & quidem quoad Textus Civiles, apparebit statim ex illorum allegatione & inspectione, quod quidem honestior fuerit uxor, quam concubina, honestas tamen ista non ex actu licito vel turpi, sed effectu mere Civili determinanda sit, cum uxor corruscaverit radiis mariti, id est, Dignitate eadem gavisa, non vero concubina, eo quod non erat materfamilias, & primo quidem de illis concubinis cum egregia consideratione dicitur in *l. 31. in pr. ff. de Donat.* cujus integer Textus meretur, qui hoc loco adponatur, verba vero JCti Papiniani in hoc genere, tanta alias conscientia prædeti, ut martiris vicem obierit, hæc sunt: *Donationes in Concubinam collatas non posse revocari convenit, nec si matrimonium inter eosdem postea fuerit contractum ad irritum recidere, quod ante jure valuit, an autem maritalis honor & affectio pridem præcesserit, personis comparatis vitæ conjunctione considerata perpendendum esse respondi, neque enim tabulas facere matrimonium.* Sane ex hac ipsa lege clarius apparet, quod nimis faciles sint, qui concesserint, deficere in Concubinatu affectionem maritalem, & ita statim cessat altera differentiæ nota inter matrimonium verum & Concubinatum, alteram vero de indissolubilitate examinabimus deinceps, quanquam & de hac in Textu apparet, *illaudabilem* fuisse dissolutionem Concubinatus, & inter alias quasdam pœnas prærogativarum privativas meruisse, alias enim verba illa, *vitæ conjunctione considerata*, vix possent intelligi, interim tamen manebat ex natura negotii dimittendi licentia, ob causas & leges divortiorum *Civibus* tantum applicabiles, quomodo vero fuisset consulendum isti, qui jure Civitatis impeditus legitimas nuptias contrahere non valebat, nisi fuissent alia genera licitæ conjunctionis, neque mente concipi posset;

quid sibi velit dubitatio *pr. Inst. de Nuptiis.* ubi dicitur, quod de filio furiosi dubitatum fuerit, an nuptias contrahere vel potius uxorem *ducere* posset, puta nuptias sufficientes & legitimas, ad quarum perfectionem essentialiter requirebatur Patris Consensus, ut duceretur in ipsius domum & familiam, unde etiam ad filia non variabatur, nisi supponeremus, licitam conjunctionem ipsi superfuisse, de effectibus Civilibus, vero, ob cessans requisitum essentiale, tantummodo fuisse dubitatum. Alia Dispositio & effective æquipollens deprehenditur in *l. 29. in pr. ff. de legatis III.* Et quod dignitatis Civilis tantum, non licitæ Conjunctionis differentia inter Concubinatum & nuptias intercedat, quod nos tam distincte sæpius monuimus, & *omnino* in hac materia monemus, expresse deciditur in *l. 49. §. 4. ff. eod.* his verbis: *Parvi autem refert, uxori an Concubinæ quis leget, quæ ejus causa emta, parata sunt, sane enim nisi dignitate nihil interest.* Quamvis vero, in nonnullis legibus non tam honorifice de concubinatu sentiatur, facilis tamen est responsio, ex ipsis notissimis Dignitatis gradibus depromenda, sicuti enim gradus honoris sunt in uxoribus justis, ita ut opificis uxor nonadeo honoretur ac mercatoris, hujus vero non ita ac alia dignior, ob honores & munera mariti, ita quammaxime in Concubinis idem obtinebat, quoniam verum matrimonium, remotis impedimentis Civilibus, facile inter easdem personas sequebatur, & ita Concubina, ad illum effectum obtinendum, præ reliquis studebat virtutibus, gravitati & meritis œconomicis, longe vero aliud sentiendum, de meretrice vel alia levi persona, quæ indocte cum concubina comparatur. Alia ad huc dispositio invenitur in *l. 17. §. 1. ff. de his quæ ut indignis* & aliis Juris Textibus compluribus, ita ut nec concubina semper matronæ nomen amiserit, præprimis, si fuerit Concubina patroni *vid. l. 41. in fin. ff. de ritu Nupt.*

§. XV.

§. XV.

Et ita quidem de jure Civili, sed quoniam hoc non attendendum Tibi, illustris Dn. Abbas, videbitur, provoco ad JCtos Christianos, qui expresse senserunt, Concubinatum ab initio Christianismi Durasse, at ubi nec horum Testimonium sufficiens videri posset, videamus, quid Christianis primitivæ Ecclesiæ purioribus, ipsisque rerum Ecclesiasticarum & Christianarum interpretibus, ut & Patribus, in ipso coetu Conciliorum congregatis, visum fuerit de Concubinatu sentiendum, & ante quidem Justinianum, qui post tot Secula, tanquam Imperator Christianus, leges de Concubinatu ad explicanda reliqua Jura matrimonialia adjecit Juris Corpori non tantum, sed & ipse probavit; vid. omnino Eckolt, ad tit. ff. de Concubin. ab initio nempe Christianismi usque ad Seculum IX. ab Imperatoribus Christianis fuit receptus, tacentibus, & partim expresse consentientibus omnibus Theologis, imo, quod maximum, ipsi patres Ecclesiæ concubinatum nunquam damnarunt, sed tanquam licitum depredicarunt, licet nonnulli Patrum ex post facto, cum & Concubinatus & ipsum matrimonium aliam faciem induerint, etiam quoad effectus Civiles, connumeratis temporum & variationum Circumstantiis, coeperint istum rejicere, unicus quidem Ambrosius tempestive dissentire videtur, sed ut taceamus conciliationem absque ullo progressu ad aliquod extremum facile posse inveniri, & deinceps adjiciendam esse, hoc saltem intuitu istius in eventum erit præmonendum, quod si nulla conciliatio inveniret locum, non tamen posset argumentum valere, ab unico patre Ecclesiæ ad totum Cœtum in Conciliis publicis congregatorum Ecclesiæ patrum, qui expresse concubinatum receperunt, sicuti factum est in Concilio Toletano, his verbis: *Is qui non habet uxorem*, hoc est, cui interdicta sunt jura Connubiorum solennia, ob deficiens jus Civitatis, vel alia requisita legis Civilis,

& pro uxore habet Concubinam cum urere non posset & nullum aliud in Civitate legitimum, Conjunctionis remedium superesset, *a communione*, puta Christianorum, *non repellatur, tamen unius mulieris aut uxoris aut Concubinæ*, quia plures habere nec lex Civilis permittebat, *conjunctione sit contentus*. Tota vero Collisio & dubitatio modernorum Theologorum pendet ex eo, quod, neglecta Historia Ecclesiastica, statum Connubiorum præsentem, & supposita benedictione Sacerdotali fundatum, ab omni ævo existiment, ita fuisse immutatum, cum tamen benedictio sacerdotalis seculo Demum IX. & X. in ordinem redacta, & matrimonia, *inde* fundata, plane novam causam sumserint; ante hæc Secula vero nuptiæ per benedictionem seu præsentationem, Ecclesiæ valde dubiæ & multis tricis fuere obnoxiæ, ac sacra nuptialia cum manumissione & aliis actibus Civilibus multa habuerunt communia. vid. Calvoer *in Ritual. Eccles. lib. 1. Sect. 1. cap. 27. §. 4. & seqq.* ut adeo interea temporis discernere matrimonium & concubinatum egregii sit laboris, genuinam vero differentiam nec Hildebrandus, nec Calvoer nec alius quisque, quam maxime etiam sollicitus, potuerit invenire.

§. XVI.

Quam indubia itaque & incerta hæc omnia sint, ita ut non sit necesse adversus veritatem & fidem Historicam disputare, attamen & mihi liceat conjecturas quasdam adferre in medium, quod nempe deficiens *affectio maritalis* & *dissolubilitas* seu divertendi licentia veram differentiam inter matrimonium & Concubinatum non efficiant, & ad maritalem quidem affectionem quod attinet, duplex de ea conceptus communiter formatur, alter quod affectio maritalis consistat in effectibus tantum Civilibus; & participatione ejusdem honoris & commodi, ob personas, juribus Civitatis non inclusas, alter vero

quod

quod comprehendat & significet amorem Conjugalem & affectionem sibi habendi aliquam pro licite conjuncta, supposita conjunctione & communicatione vitæ, licet non Civilis, tamen naturalis, & quodammodo œconomicæ, fortunæ adversæ & secundæ, & ita se invicem æstimandi in ista conjunctione, non obstante deficientia effectuum Civilium, si igitur primi generis sensus abesse dicatur à Concubinatu, concederem & largirer facillime quidem, sed quid hoc ad prohibitionem divinam, honor enim mundanus non requiritur in regno Cœlorum seu Foro Poli, si in sensu posteriori nego quam maxime, cum & leges Ethnicæ obstent, juxta ea, quæ superius adduxi, præprimis ex tenore expresso citatæ *l. 31. in pr. ff. de Donation.* Antequam vero de dissolubilitate & licentia dimittendi, quæ unica adhuc restat, disceptemus, sequentia præprimis postulata, necessario supponenda esse arbitror, (1) Quod dissolubilitas etiam ipsius matrimonii tam juxta regulas Christianorum, quam aliarum gentium ab omni ævo obtinuerit, causæ vero saltem fuerint diversæ. (2) Quod intuitu Causarum dissolutionis non facile dari possit regula *generalis*, nec lex *thetice* & *simpliciter* talis, lata videatur, sed omnis dispositionis ratio *secundum quid* & *hypothetice*, respectu cujusdam populi, vel *legum Civitatis*, consuetudinisque, intelligenda (3) Quod vero *monita* Scripturæ de indissolubilitate tam Concubinatum, omnemque licitam conjunctionem, quam ipsum matrimonium tangant, supponantque *misericordiam* & *lenitatem* Christianam, ne quis utatur permissione dimittendi Conjugem, quippe quæ *Civili* tantum ratione concessa. (4) Quod Christus & Apostoli omnem dissolubilitatis, seu divortii rationem, æque accommodaverint legi tantum & statui Civili, alias nec ob adulterium permisissent divortium. (5) Quod extra dubium sit, Christianæ indolis rationi, virtuti & lenitati convenientius esse, & laudabilius, nec ob adulterium dimittere Conjugem. (6) Quod optimus Salvator reliqua jura talionis, & retorsionis nimis dura judicaverit, & inter Christianos non toleranda, nihilominus talionem fractæ fidei matrimonialis, Statui Civili istius ævi existimaverit accommodandam. (7) Quod itaque læsio partis innocentis omnem causam divortii ab omni ævo radicaliter & primario effecerit. (8) Quod vero pars aliqua in matrimonio secundario non lædatur, ubi ab initio Contractus fuit persuasa, & ex legibus Civitatis certior reddita, alias & leviores esse causas dimittendi, præcipue inter duriores animos, quam in ipso matrimonio Civili, (9) Quod adeo & is fuerit immisericors, qui

Concubinam dimiserit, absque ulla Causa, & peccaverit, ab omni ævo, contra honestatem, vel potius laudabilitatem vitæ, in se, & virtutem Ethicam, quam in ipso Christianismo vocamus lenitatem, misericordiam seu virtutem Christianam, & denique (10) Quod intuitu dictorum Scripturæ enormis mihi videatur formanda differentia inter Christum *docentem* & *disputantem*, ibi enim adhibet Theses generales, simpliciter tales, & ad *omnes* applicabiles, hic vero speciales, secundum quid considératas, & argumenta κατ ἄντρωπον exhibentes.

§. XVII.

Ad illustrationem postulati *primi* pertinent mores tam Hebræorum quam Græcorum, ut & Romanorum, aliorumque populorum, de quorum diversitate vid. Calvoer *in Ritual. Eccles. lib.* 1. *Sect.* I. *cap.* 49. per tot. & ibi citat. Auctor: Saltem quoad mores Christianorum dicendum, quod præter Causam adductam, à Christo permissam, status posterior & hodiernus, sicuti Tibi ipsi ex experientia Consistoriali notum est, multo plures admittat divortii causas, ut sunt, malitiosa desertio, impotentia, error in persona, metus, quarum Causarum extensiva interpretatio, intuitu nempe unius tantum Causæ permissæ, novam sane σκληροκαρδίαν sapit, non obstante permissione Theologorum Christianorum, non obstante quoque distinctione, inter solutionem matrimonii, & declarationem nullitatis, quippe quæ nihil, nisi pallium Cordis duritiei præbet, non jam addam, quod mihi valde verosimile videatur, ab initio Christianismi captivitatem, & servitutem intervenientem potuisse tollere vinculum matrimonii veri & Civilis, cum permissio Salvatoris, quoad dissolubilitatem, loquatur saltem de isto Casu, quando illud divortium incipit à parte innocente, & ita à dispositione *hominis*, non vero quando fit immediate *ab ipsa lege*, & ita incipit à dispositione *Juris*, præterea effectus Servitutis, & captivitatis non fuerunt mediante Christianismo sublati, & sicuti σκληροκαρδία in se non est speciale delictum, sed potius hæc omnia in sensu contrario supponunt, quod *semper* monemus *lenitatem* Christianam, quippe quæ respuit legem in se, ita hisce suppositis ultro fluit illustratio postulati *secundi*, videlicet quod omnis permissio dissolubilitatis sit hypothetica, & supponat Statum Civilem mutatum, vel *non* mutatum, alias Theologi istas interpretationes extensivas haud sustinuissent, non dicam de Statu Hebræorum, & Græcorum, quibus aliæ, aliæque Causæ addebantur, cum pudoris esset dimittere, & valde turpe, etiam apud ipsos Græcos, qui hoc

se,

vinculum alias valde solubile judicabant. vid. Calvoer *tit. loco.* §. 3. unde porro fluit explicatio postulati *tertii* & *sexti*, nam quod licentia dimittendi ex Causa Christiana & hodierna consistat in sola misericordia & debita lenitate Christianorum, & e contrario *melius* faciat, non dimittendo, cui licentia ex justa causa concessa est, probatur ex ipsis persuasionibus in nostris Consistoriis adhiberi solitis, & quotidie Tibi notis, videlicet ut pars *innocens* misereatur partis *nocentis* & *lapsæ*, ac retineat in toro, unde etiam poena Capitalis solet remitti adulteris, si pars innocens *laudabili* & *suadenda* misericordia christiana *ductus* remittat delictum parti nocenti.

XVIII.

Quarti vero postulati argumentum latet in antea deductis, de juribus coëmtionis, matrisfamilias &c. quæ non quadrabant ad Concubinam, & ideo non tam facile dimittebatur uxor, quam Concubina; pudoris tamen erat & turpe, ex sola levitate animi & sine ulla causa hanc quoque derelinquere, unde fluit, quod volumus misericordiam nempe christianam in non dimittendo ad Concubinatum & matrimonium æque quadrare, hæc vero misericordia & *Status Christianismi* non tollit Statum Civilem, sicuti, qui Eleemosinas non dat, non incurrit poenam vel notam Civilem, quanquam Christianam, huic vero Statui Civili omnes omnino & *ipsæ* Christianæ de divortio leges superstruuntur, quæ alias & sua natura sunt & militant contra Christianismum & misericordiam Christianorum, alioquin enim non laudarentur isti, qui contra legem Christi, ipsum divortium permittentem, retinent conjugem & remittunt, atque hoc idem est, quod diximus postulato *Quinto*; Quod vero juxta postulatum *Sextum*, inter rationes Statui Civili adtemperatas quoad divortium ob adulterium, præ reliquis appareat jus talionis, & retorsionis, valde verosimile est ex eo, quod ista tempestate rudiores erant homines in remittendo, & retorsiones seu taliones valde usitatæ, de quare vid. Gellius lib. 20. cap. 1. ubi quoque invenitur ratio, alias intuitu istarum talionum ridicula visa; cum scilicet pœnæ pecuniariæ non sufferent, & petulantiæ hominum, præprimis divitum, non possent satis coërceri, recipiebatur pœna talionis, sicuti hodie in duellis quandoque obtinere solet, petulans enim Neratius quidam apud Gellium pro delectamento habebat os hominis liberi manus suæ palma verberare, cum servus sequebatur crumenam plenam assium portans, & quem-

cumque *depalmaverat* numerari statim secundum duodecim Tabulas quinque & viginti asses jubebat, inde pœna talionis introducebatur

Si membrum rupit meum e pacto talio esto:

Quamvis itaque optimus Salvator improbaverit legem talionis, ut oculus pro oculo, dens pro dente, vel membrum pro membro ruperetur, *quoad* tamen *divortium* illam non judicabat, statui Civili & Christianissimo adeo *plenarie* contrariam, sed potius *eatenus* tolerandam, ut qui fidem fregerit conjugalem, idem pateretur a parte innocente, & ita huic *civiliter* & *impune* liceret & *permitteretur* dimittere conjugem; Reliqua sunt evidentia, & fluunt ex dictis prono quasi alveo.

§ XIX.

Concludimus itaque ex hisce omnibus *rationem* dissolubilitatis, vel totalis seu *omnimodæ*, vel etiam sub *certa causa* permittendæ, non esse vitium concubinatus *in se*, & ipsi *proprium*, sed *commune* cum matrimonio, sicuti enim *ipsæ causæ* divortiorum potuerunt *Statui civili* accommodari, ita neutiquam credendum, peccasse Christianos Imperatores, JCtos, Theologos, imo vero ipsos Ecclesiæ *Patres*, & quidem in pleno Concilio congregatos, dum Statui *Civili* accommodarunt *rationes* dissolubilitatis *laxioris* vel *ipsum Concubinatum*, & Conjugium *secundarium*, humanitati, quæ in hodierna quoque Theologia suadetur, & lenitati Christianæ relinquentes, dimittere neutiquam nec ex causa, ab ipso Christo permissa. Atque adeo Illustris Domine, Abbas, collige, si placet, & crede, quam sit facillimum, conciliare tuam sententiam & opinionem in dissertatione, non adeo distincte traditam, cum sententiis Patrum, Theologorum, & JCtorum præprimis modernorum, qui solliciti sunt Connubii materiam paulo accuratius & ex fundamento evolvere, & ita leges *hodiernas quidem*, sed isto concubinatus ævo *latas*, juxta genuinum sensum explicare; & antequam quidem ad ipsam, binis jam verbis expediendam, conciliationem tuæ dissertationis accedam, decreveram ab initio, præmittere quodammodo *illustrationem* Dissertationis Illustr. Dn. Thomasii, & adjicere de periodo in periodum, quæ ad supplementum præprimis fidei historicæ, & antiquitatum, paulo possent quadrare, sed video ita excrevisse instituti molem, ut epistolæ faciem fere amittat, inde doleo, quædam in ipsa tractatione siluisse, præcipue allegata historica, & ex probatis Ecclesiasticæ potissimum historiæ Scriptoribus deprompta, quæ cum meliori connexione credideram dictæ eruditissimæ dissertationi jungere; basis vero & fundamentum totius

Con-

Conciliationis & conferendæ tuæ opinionis cum assertis Patrum & aliorum christianorum Theologorum, ne hi dicantur contra Christianismum statuisse, ne tu videaris ipsis contradicturus, consistit in eo, quod isti loquantur in permittendo concubinatu, & concedanda faciliori dissolutione, de Statu *Civili*, imperfecto, quatenus saltem non contradicit legibus divinis naturalibus & moralibus, seu de *foro Soli*, vel etiam de legibus durioribus quidem, sed tamen permissis, & societatem Civilem, etiam Christianorum non turbantibus, uno verbo, de *politevmate* mundi, Tu vero loqueris de Statu *perfecto* Christianismi, & *Civitatis Salem*, in qua omnes debent summa ope niti, ut perfectionem vitæ acquirant, neglectis *legibus permissivis*, seu sermo tibi est de foro poli, vel etiam de legibus lenitatis & virtutis christianæ (quamvis talis *lex* non detur, & *revera* lex non sit) vel, uti ipse mavis, de Statu *uberioris gratiæ* Evangelii, uno verbo, de *politevmate* Cœli, contra cujus tamen indolem ipse Salvator noster permisit divortia, in statu nostro imperfecto.

§. XX.

Recte itaque in genere dicis §. 1. *tuæ dissertationis* quod multa in Scriptura Sacra contineantur κατὰ διάνοιαν. Recte etiam dicitur §. 2. quod Concubinatus, seu quod Tibi *eatenus* idem est, dissolubilitas & dimittendi licentia, nam affectionem maritalem deesse, vel unquam defuisse concubinatu *præter effectus Civiles*, nego ex superius dictis & pernego) sit contra *perfectiorem indolem* Christianismi, illud enim concedo & facile largior, dummodo idem applicetur ad omnimodam dissolutionem etiam matrimonii, etiamsi justæ causæ & permissæ adsint, ac dummodo rationes Status Civilis separentur, a ratione Status & oeconomiæ cœlestis, atque perfectionis acquirendæ in Christianismo, *sine tamen damnatione, contemtu, & accusatione improbitatis legum Civilium, & Status Civitatis*, dummodo demum quoque rite supponatur, non tantum esse privilegium Voluptatum in matrimonio, & sicuti teste Hospiniano *de orig. & progr. monach. class. 1. cap. 1. fol. 32.* enormiter errabat Ambrosius, quod virginitatem principalem esse virtutem affirmavit, cum fides, spes, charitas sint præcipuæ virtutes, & castitas quidem sit virtus, sed *tam in virginitate quam in matrimonio*, ita in omni quoque licita conjunctione, si status civilis eam patiatur, certissimum est, posse deprehendi veræ Castitatis christianæ non signa, sed insignia; quibus suppositis dictum, *Matt. 19, 4, 5. sequ.* in §. 3. *Dissert tuæ* allegatum intellectu facilius est, præcipue, si adhibeatur postulatum ultimum §. 16. *hujus Epist.* & videntur mihi præterea reliqui *dictæ Dissert. §§. usque ad ultimum*, ex cessante omnimoda differentia inter Concubinatum seu matrimonium secundarium, & primarium seu Civile, satis cum doctrina nostra conciliati, saltem adhuc restant dicta & asserta Patrum Ecclesiæ nonnullorum, qui contra licentiam & indolem Concubinatus scripserunt, quos allegati in §. *Dissert. ultimo*; at vero hi omnes *præter unicum* Ambrosium huc plane non pertinent, nam reliqui vixerunt & docuerunt istis Seculis, cum Status matrimonii primarii & secundarii jam esset consolidatus

datus, & idem juris haberent quoad connubia non Cives, & extranei, quam isti, qui olim jure, Civitatis admodum singulari fruebantur intuitu matrimoniorum, quorum reliqui non erant capaces, cessabat nunc enim coemtio, deductio in domum, effectus familiæ, fictio unitatis genuina, atque adeo, quod maxime observandum, concubinatus *abusive* jam tum incipiebat sumi & usurpari præcipue a Clericis extra sensum genuinum antiquum, & requisita, quæ cum vero matrimonio imprimis generico, & hodierni sensus, præter quosdam effectus Civiles, habebat communia. Ad Ambrosium vero quod attinet, non est necesse, ut recurramus ad suspectum reddendum ipsius Testimonium, quamvis novum eatenus argumentum, modo allegatum, suppeditavit Hospinianus, sed potius ad novam istius temporis, sine ullo dubio novaturientis principii conciliationem, ex historia supponendum, quod, juxta *Sozomen. Socrat. Theodor. & Hieron.* Ambrosius fuerit antea Præses Milani Imperatorius, sicuti vero ad istam dignitatem statim in primis Imperii Monarchici Seculis evehebantur condignæ admodum personæ, & Viri Status publici apprime gnaræ, ut possent jura Romana, quorum *origo* & *tenor* uticunque sapiebat Statum *popularum*, latenter transformare in Statum *Monarchicum*, ita sane Ambrosius & alii Præsides istis principiis Juris erant imbuti, ut quantum fieri posset, differentia legum inter Cives & non Cives tolleretur, & sicuti sub Augusto Imperatore principia anti Monarchica de Testamentis, vel in Comitiis, vel per mancipationem condendis, astute evertebantur per introductionem fidei Commissorum, ita potuisset jam olim, sed periculosa erat Civium pertinacia, nunc vero non poterat meliori ratione jus *Connubiorum* exorbitans tolli, quam per damnationem Concubinatus & omnis generis matrimonii secundarii, saltem ut eo ipso quilibet homo indistincte particeps redderetur juris Connubiorum uniformis, quid igitur mirum, quod Ambrosius inciperet damnare Concubinatum, cum crederet plenarie intervertere antiqua & sub Christianis Imperatoribus facilius consolidare omnia Connubiorum jura, ita ut reliqui actus essent *illiciti*, seu, contra ipsa jura *Civitatis*, tanta quanta *immututa*.

§. XXI.

Vides igitur, Illustris Domine Abbas, quanta sint consideranda, in tota Connubiorum materia, antequam ad unam veritatem, in tanta varietate deveniatur, accipe, quod iterum rogo, hæc omnia benigno animo, & cum mansuetudine christiana; Crede mihi, si placet, absque ullo studio vel contradicendi, vel rerum singularium & novarum concupiscentia, me hæc omnia sentire, & publica facere, obsecrando præterea cœleste Numen, ut casto cuique vultui patescant hæ paginæ, & cœlibus videant æque, ac conjuges, quam sint præscriptæ perspicuæ castitatis regulæ, & quæ possit periri in tantis erroribus & tam fucata rerum matrimonialium hæresi, solidior Connubiorum schola, donec finito politevmate cœlesti *quodammodo* & omni mundano, post finem ipsius Cœli & Civitatum, spiritualis nostra gloria ignoret & concupiscentiam & ita Castitatem, sed excellat coram facie æterni spiritus, propria sua perfectione. Tu vero vale. Dabam. Trajecti ad Rhen. d. 4 Nov. 1713.

(0)